

Barnets bästa när vård enligt LVU upphör

Sammanfattning

- SKR anser att barnets bästa ska vara avgörande vid upphörande av vård enligt LVU och att barnrättsperspektivet behöver förstärkas för placerade barn, men att detta inte löses med ett nytt rekvisit vid upphörande av vård enligt LVU. Det är därför av största vikt att det utreds vidare hur barnets bästa ytterligare kan stärkas i lagstiftning som rör placerade barn.
- SKR avstyrker utredarens förslag att i 21 § LVU ange att socialnämnden inte får besluta om att vård enligt 2 § LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.
- SKR avstyrker utredarens förslag att socialnämnden, när denna överväger om vård enligt LVU fortfarande behövs, också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden, när den prövar om vård enligt LVU ska upphöra, också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR avstyrker utredarens förslag att socialnämnden vid övervägande av vård enligt 6 kap. 8 § SoL också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden när vårdnadshavare eller den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden senast när barnet varit placerat i samma familjehem i två år särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning, men efterfrågar vissa förtydliganden.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden ska följa upp den unges situation efter avslutad LVU-vård, men anser att förslaget behöver kompletteras.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden ges befogenhet att besluta om drogtest, men anser att förslaget behöver kompletteras.
- SKR har inget att erinra mot utredarens övriga förslag.

Allmänna synpunkter

SKR anser att principen om barnets bästa behöver stärkas för placerade barn. I promemorian presenteras några bra och viktiga förslag. Det uppdrag som utredaren fått är emellertid allt för snävt och de förslag som utredaren presenterat är därmed inte heller tillräckliga för att principen om barnets bästa ska anses ha synliggjorts tillräckligt. I LVU anges idag att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut enligt lagen. Det innebär emellertid juridiska svårigheter att utöver detta också

göra barnets bästa till ett självständigt rekvisit vid prövning av om vården ska upphöra. När förutsättningar för vård enligt LVU inte längre föreligger ska vården upphöra. För att ett barn ska kunna bo kvar i hemmet även efter tvångsvården upphört finns idag möjlighet för socialnämnden att besluta om flyttningsförbud eller ansöka om en vårdnadsöverflyttning. Flyttningsförbudet förutsätter att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet. Det garanterar ingen långsiktig lösning för ett barn vars bästa är att permanent få stanna i familjehemmet. Vårdnadsöverflyttning är då en åtgärd som ger barnet bättre stabilitet och förutsägbarhet. En vårdnadsöverflyttning innebär dock att familjehemmet inte längre delar ansvaret för barnet med socialnämnden utan att ansvaret istället övergår till familjehemmet. Det kan också innebära en förändring i stöd, kontakt och ersättning från socialnämnden. Detta gör att många familjehem tvekar inför en vårdnadsöverflyttning och också avstår. SKR anser att det bör utredas vidare vad principen om barnets bästa får anses innebära i förhållande till placerade barn och vilka eventuella regeländringar den kan motivera.

9.2.1 Ett självständigt rekvisit om barnets bästa bör inte införas vid bedömning av om vård enligt LVU ska upphöra

- SKR anser att barnets bästa ska vara avgörande vid upphörande av vård enligt LVU och att barnrättsperspektivet behöver förstärkas för placerade barn, men att detta inte löses med ett nytt rekvisit vid upphörande av vård enligt LVU. Det är därför av största vikt att det utreds vidare hur barnets bästa ytterligare kan stärkas i lagstiftning som rör placerade barn.

Att besluta om tvångsvård är en mycket ingripande åtgärd och innebär en inskränkning av rätten till skydd för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Förutsättningarna för att det ska kunna ske måste således vara tydligt angivna i lagen. Förutsättningarna för tvångsvård av barn och unga regleras i 1, 2 och 3 §§ LVU. För att vård ska kunna beredas den unge med stöd av LVU ska det finnas ett missförhållande, detta ska innebära en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas och vården ska inte kunna genomföras med stöd av samtycke. Om inte alla dessa tre förutsättningar föreligger finns inte lagliga förutsättningar att besluta om tvångsvård enligt LVU. Utgångspunkten vid vård enligt LVU är att vården är en tillfällig åtgärd som ska avbrytas så snart omständigheterna tillåter det. Det är ur ett rättssäkerhetsperspektiv viktigt att kriterierna för vårdens upphörande är tydliga. Kriterierna för vårdens upphörande ska även i det enskilda fallet kunna preciseras för den enskilde så att denne vet vad som behöver förändras för att vården ska upphöra. Enligt 1 § LVU ska vid beslut enligt LVU vad som är barnets bästa vara avgörande. Detta gäller även vid upphörande av vård enligt 21 § LVU. Vad som är barnets bästa kan inte definieras en gång för alla utan är måste kopplas till den enskilda barnet och barnets situation. Det är därför svårt att i lagstiftningen tydligt och precist slå fast vad som är barnets bästa. Att införa barnets bästa som ett självständigt rekvisit skulle

därför innebär en rättsosäkerhet för barnet, vårdnadshavaren och familjehemsföräldrarna.

Mot denna bakgrund ska tvångsvården upphöra när de förutsättningar som anges i 1, 2 och 3 §§ LVU inte längre föreligger. Att i fråga om upphörande av tvångsvården föra in ytterligare ett rekvisit är ur ett rättssäkerhetsperspektiv inte lämpligt.

Om vårdbehovet enligt LVU upphört men det likväl bedöms vara till barnets bästa att få bo kvar i familjehemmet är det angeläget att barnet också får bo kvar. Enligt SKR:s bedömning ska detta emellertid inte ske genom fortsatt vård med stöd av 2 § LVU eftersom sådana förutsättningar inte föreligger. Istället måste andra åtgärder, såsom flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning, vidtas för att barnet ska kunna bo kvar i familjehemmet. SKR anser emellertid att det måste utredas vidare vad principen om barnets bästa får anses innebära i förhållande till placerade barn och vilka eventuella regeländringar den kan motivera (se avsnittet Allmänna synpunkter). SKR har framfört dessa synpunkter till Socialdepartementet i möten, samt även i tjänsteskrivelsen *Synpunkter avseende utredning om hur barn och unga vårdas i familjehem, på stödboende, HVB eller särskilda ungdomshem* (dnr 21/00542). SKR anser där bland annat att en utredning behöver få i uppdrag att utreda villkoren vid långtidsplaceringar i familjehem. Till exempel behöver man förenkla för familjehem att vara föräldrar, till exempel när det gäller möjligheten att bestämma kring frågor rörande barnets skolgång och hälso- och sjukvård, men även gällande de biologiska föräldrarnas rätt att obegränsat ansöka om hemtagning samt hur ofta vården ska följas upp. Utredningen bör även se över om det stöd man som särskilt förordnad vårdnadshavare får enligt 6 kap. 11 § SoL och de villkor som gäller är ändamålsenliga eller om de behöver justeras för att motivera flera att vilja bli det. En framtida lagstiftning behöver utformas så att vården blir så stabil och förutsägbar som möjligt för barnet utifrån barnets perspektiv, inte föräldrarnas. Det är av stor vikt att socialtjänsten, i lagstiftning, får ett starkare stöd att kunna beakta barnets bästa när vård med stöd av LVU upphör.

9.3.1 Förändringarna ska vara varaktiga och genomgripande för att vård enligt 2 § LVU ska kunna upphöra

- SKR avstyrker utredarens förslag att i 21 § LVU ange att socialnämnden inte får besluta om att vård enligt 2 § LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Utredaren har haft till uppgift att stärka principen om barnets bästa i lagen. SKR anser emellertid att den föreslagna regleringen fått motsatt effekt och inte alls ger uttryck för ett barnperspektiv. Idag tar 21 § LVU sikte på det aktuella vårdbehovet. Vid en bedömning av om vården kan upphöra ska socialnämnden göra en helhetsbedömning av barnets och vårdnadshavarens situation. Om ett omhändertagande skett med anledning av t.ex. brister i omsorgen ska socialnämnden vid bedömningen av om vården kan upphöra bl.a. bedöma om det fortsatt finns brister i omsorgen om barnet. Om de omständigheter som gör att vårdnadshavaren brister i omsorgen är desamma

som när vården inleddes, eller om de har förändrats, är inte avgörande för om vården kan upphöra eller inte. Det är istället frågan om vårdnadshavaren fortsatt brister i omsorgen som ska bedömas. Med den föreslagna lydelsen riskerar fokus ligga på vårdnadshavarens specifika omsorgsbrister vid tiden för vårdens inledande, istället för en helhetsbedömning i det enskilda fallet. Med det föreslagna tillägget i 21 § LVU får bestämmelsen snarare ett oönskat fokus på vårdnadshavaren än att bedömningen av barnets situation och vårdbehov lyfts fram. Den föreslagna regleringen riskerar att försvaga barnets ställning vid beslut av om vård kan upphöra och bör därför inte leda till lagstiftning.

9.4.1 En skyldighet för socialnämnden att överväga flyttningsförbud vid övervägande eller prövning av upphörande av vård bör införas

- SKR avstyrker utredarens förslag att socialnämnden när denna överväger om vård enligt LVU fortfarande behövs också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden när den prövar om vård enligt LVU ska upphöra också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR avstyrker utredarens förslag att socialnämnden vid övervägande av vård enligt 6 kap. 8 § SoL också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.
- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden när vårdnadshavare eller den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.

I promemorian föreslås att socialnämnden när den överväger om vård enligt LVU fortfarande behövs eller prövar om vården ska upphöra också ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud. Ett s.k. övervägande enligt 13 § LVU mynnar emellertid inte ut i något formellt beslut utan oftast i ett konstaterande att vården ska fortgå. SKR har svårt att se skälen för att ett sådant övervägande även ska omfatta ett övervägande av flyttningsförbud. Framkommer det vid övervägandet att det kan finnas förutsättningar för vården att upphöra ska det tas upp för prövning av socialnämnden. Vid en sådan prövning samt då någon av parterna begär vårdens upphörande kan det vara ändamålsenligt att reglera att socialnämnden även ska överväga flyttningsförbud. Mot denna bakgrund anser SKR att förslaget bör ändras på så sätt att kravet att överväga flyttningsförbud endast ska gälla när socialnämnden prövar om vården bör upphöra. Den delen av förslaget som tar sikte på övervägande av vården bör därför inte leda till lagstiftning. Vård enligt LVU kan även upphöra efter beslut från domstol, det bör övervägas om inte socialnämnden även i dessa fall ska vara skyldiga att beakta bestämmelserna om flyttningsförbud.

När ett barn enligt 6 kap. 6 § SoL vårdas i ett annat hem än det egna ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Vård med stöd av socialtjänstlagen bygger på

frivillighet. Vid placering av ett barn i familjehem är socialtjänsten och vårdnadshavaren (samt den unge över 15 år) således överens om placeringen. Om socialnämnden vid ett övervägande anser att det finns skäl för barnet att vara fortsatt placerad i familjehemmet och varken vårdnadshavaren eller den unge, om denne är över 15 år, är av annan åsikt kommer således placeringen att bestå. Utredaren har trots detta föreslagit att socialnämnden var sjätte månad även ska överväga flyttningsförbud. SKR ställer sig frågande till i vilka situationer det kan finnas skäl att gå vidare med ett flyttningsförbud när parterna inte återkallat sitt samtycke i enlighet med den föreslagna 6 kap. 8 a § 2 SoL och alltså samtycker till fortsatt vård i familjehemmet. SKR ställer sig även frågande till varför socialnämnden, när vård bedrivs på frivillig väg, regelmässigt ska överväga en tvångsåtgärd. Vidare ser SKR en risk för att en sådan ordning kan ha en negativ inverkan på familjens förtroende för och relation med socialtjänsten. SKR anser därför att förslaget inte bör leda till lagstiftning.

10.1 Särskilt övervägande när barnet har varit placerad i två år

- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden senast när barnet varit placerat i samma familjehem i två år särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning, men efterfrågar vissa förtydliganden.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska socialnämnden senast efter två år, till skillnad från dagens tre år, överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. En förutsättning för att rätten, efter ansökan från socialnämnden, ska kunna besluta om ändring i vårdnaden är emellertid att det finns stöd för det i 6 kap. föräldrabalken (FB). Vid överflyttning av vårdnaden till ett familjehem är det i första hand 6 kap. 8 § FB som tillämpas. Bestämmelsen tar sikte på barn som *stadigvarande* har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrarnas. I utredarens förslag tidigareläggs tidpunkten för när socialnämnden ska överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. Av bestämmelsens lydelse samt skälstexterna framgår att det inte finns hinder för att socialnämnden överväger och ansöker om vårdnadsöverflyttning även tidigare. För att förslaget ska få någon verklig betydelse måste emellertid föräldrabalkens bestämmelser också ge förutsättningar för rätten att bifalla en ansökan om att flytta över vårdnaden till familjehemmet. SKR saknar en analys av hur den nya kortare tidsfristen om två år samt skrivningarna om att ansökan kan göras tidigare förhåller sig till föräldrabalkens krav på att barnet *stadigvarande* ska ha vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrarnas.

SKR anser vidare att regeringen i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör föreslå att det nyligen beslutade 13 § fjärde stycket LVU och 6 kap. 8 § tredje stycket SoL, som anger vad som särskilt ska beaktas vid ett övervägande av om socialnämnden ska ansöka om vårdnadsöverflyttning, ska upphävas. Den detaljerade uppräknings som görs i bestämmelserna, och som inte fanns med i propositionen, borde enligt SKR inte tagits in i lag.

Vidare vill SKR göra regeringen uppmärksam på att det i 13 c § andra stycket LVU hänvisas till andra stycket. Det bör istället hänvisas till första stycket.

11.1 En skyldighet för socialnämnden att följa upp den unges situation efter avslutad LVU-vård bör införas

- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden ska följa upp den unges situation efter avslutad LVU-vård, men anser att förslaget behöver kompletteras.

Uppföljningen kan enligt förslaget pågå i sex månader. Under denna tid kan den unge komma att byta vistelsekommun. För att det inte ska råda några tveksamheter om vilken kommun som ansvarar för uppföljningen anser SKR att det i socialtjänstlagen alternativt LVU bör regleras att den kommun som inlett en uppföljning också är skyldig att avsluta uppföljningen även om barnet byter vistelsekommun. Detta bör gälla med undantag för om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över ärendet eller om ärendet annars flyttas över, jfr. 11 kap. 4 § SoL. Vidare bör det av förarbetena framgå att om det vid uppföljningen framkommer sådana omständigheter som ger skäl att inleda en ny utredning, ska ansvaret för en sådan utredning bedömas med stöd av bestämmelserna om ansvarsfördelning mellan kommuner i 2 a kap. SoL.

12.6 Socialnämnden bör ges befogenhet att besluta att vårdnadshavare och föräldrar ska lämna prov för kontroll av drogpåverkan

- SKR tillstyrker utredarens förslag att socialnämnden ska ges befogenhet att besluta om drogtest, men anser att förslaget behöver kompletteras.

Enligt förslaget får socialnämnden, om det finns anledning till det, besluta om provtagning för att kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är påverkad av någon av de drycker eller substanser som räknas upp i den föreslagna bestämmelsen. Ett sådant prov skulle emellertid även kunna ge svar på om vårdnadshavaren eller föräldern i närtid brukat vissa droger, även om denne inte kan anses påverkad vid själva provtagningstillfället. Vid provtagning inför ett umgängestillfälle är det primära med provtagningen att få svar på om vårdnadshavaren eller föräldern är påverkad eftersom detta har en negativ inverkan på umgänget. Vid provtagning inför ett beslut om vården enligt 21 § LVU ska upphöra är det dock även relevant att kunna besluta om provtagning för att få information om vårdnadshavaren brukat droger i närtid även om det inte vid provtagningen finns anledning att misstänka att vårdnadshavaren är påverkad. SKR:s bedömning är att den nuvarande lydelsen inte inbegriper en sådan provtagning. Om avsikten är att socialnämnden ska kunna besluta om drogtest för att utreda om vårdnadshavaren har brukat droger i närtid bör detta uttryckligen framgå av lagtexten.

Visar svaret efter en provtagning att vårdnadshavaren har spår av droger i kroppen kommer uppgiften självfallet utgöra en del av socialnämndens bedömning av om vården kan upphöra. SKR anser emellertid att grunden för att besluta om provtagning inför beslut om upphörande av vård inte bara ska avse prover som ska visa om

vårdnadshavaren är påverkad utan även om vårdnadshavaren har spår av droger i kroppen.

SKR anser därtill att det är otydligt om bestämmelsen förutsätter att socialnämnden fattar beslut inför varje enskilt provtagningstillfälle eller om det är möjligt att fatta beslut avseende en viss period eller ett antal provtagningstillfällen. Enligt SKR bör förslaget även möjliggöra att socialnämnden vid beslut om umgängesbegränsning samtidigt fattar beslut om provtagning i samband med det reglerade umgänget. Vidare bör socialnämnden inför en prövning av om vården kan upphöra på motsvarande sätt kunna besluta att vårdnadshavaren under en period eller vid ett visst antal tillfällen ska lämna prover.

SKR anser vidare att det av lag eller författningskommentaren tydligare bör framgå att ett uteblivet prov kan leda till att umgänget inte genomförs.

I promemorian förs inte några resonemang om vem som ska få fatta beslut om provtagning. Då beslut om provtagning är ingripande för den enskilde måste detta tydliggöras i den fortsatta lagstiftningsprocessen. Inom Statens institutionsstyrelses (SiS) verksamhet tillkommer beslutanderätten institutionschefen, men denne har rätt att i sin tur delegera beslutet till annan befattningshavare inom personalgruppen. SKR:s bedömning är emellertid att provtagning vid SiS institutioner och enligt den nu föreslagna bestämmelsen till viss del skiljer sig från varandra. Det nu föreslagna beslutet om provtagning bör därför omfattas av vissa begränsningar avseende delegation. SKR:s bedömning är att delegation ska kunna ske till utskott. Utskottet är det organ som fattar de flesta beslut enligt LVU. Det bör därför införas en hänvisning till den föreslagna bestämmelsen i 10 kap. 4 § SoL. Såsom beskrivs i promemorian kan beslut om provtagning emellertid komma att fattas kort in på provtagningstillfället. Det kommer därför inte alltid finns förutsättningar för utskottet att hinna fatta beslut. SKR:s bedömning är därför att det också måste införas en kompletterande beslutanderätt direkt i LVU, likt den avseende polishandräckning i 43 § 2 LVU. Socialnämnden kan då utöver att delegera till utskottet förordna en ledamot eller tjänsteman att fatta beslut om provtagning.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knappe
Ordförande

Reservation lämnades av Vänsterpartiet och Miljöpartiet, se bilaga 1.

Styrelsen
2021-05-28

Ärendnr
21/00380

Reservation från Vänsterpartiet och Miljöpartiet, SKR Styrelse 2021-05-28

Barnets bästa när vård enligt LVU upphör

Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande enligt följande:

Vänsterpartiet och Miljöpartiet yrkar att följande del i skrivningen Förslag till yttrande om Barnets bästa när vård enligt LVU i Sammanfattning & punkten i 9.2.1 stryks

Nuvarande formulering:

SKR anser att barnets bästa ska vara avgörande vid upphörande av vård enligt LVU och att barnrättsperspektivet behöver förstärkas för placerade barn, men att detta inte löses med ett nytt rekvisit vid upphörande av vård enligt LVU. Det är därför av största vikt att det utreds vidare hur barnets bästa ytterligare kan stärkas i lagstiftning som rör placerade barn.

Vänsterpartiet och Miljöpartiets förslag till formulering:

SKR anser att barnets bästa ska vara avgörande vid upphörande av vård enligt LVU och att barnrättsperspektivet behöver förstärkas för placerade barn. Det är därför av största vikt att det utreds vidare hur barnets bästa ytterligare kan stärkas i lagstiftning som rör placerade barn.